

Elk kind heeft recht op respect voor zijn fouten

Fouten maken is menselijk. Waar gehakt wordt vallen spaanders.

Ervaring is eenvoudig de naam die we aan de som van onze fouten geven.

Als je geen fouten maakt, doe je te weinig je best.

Fouten zijn vaak een kwestie van perspectief.

Wie niet in staat is een fout te maken, is tot niets in staat.

"Elk kind heeft recht op respect voor zijn fouten", schreef de Joods-poolse pedagoog Janusz Korczak een eeuw geleden. Stel je voor dat je geen fouten zou maken? Dan weet je dus alles al en valt er niets meer te leren.

Toch kunnen we in het onderwijs maar moeilijk omgaan met de fouten die kinderen maken. Rode strepen, onvoldoendes, reprimandes, 'doe eens beter je best' en meer van dat soort opmerkingen, in de pauze binnen blijven om je werk over te maken, lage toetscores die je blijven achtervolgen. Wij kunnen maar weinig waardering opbrengen voor kinderen die veel fouten maken.

Respect verdien je als je goede cijfers hebt, geen fouten maakt en hoge scores haalt.

Je krijgt geen respect voor je fouten, ook al heb je je uiterste best gedaan; je krijgt geen respect als je sommige dingen niet onder de knie kan krijgen. Je krijgt nooit respect als jouw score te laag blijft. Meewarig hebben we het over ons E-tje in de klas!

En toch zijn fouten één van de belangrijkste pijlers van de ontwikkeling. Door fouten te maken ontdek je de onmogelijkheden, de risico's in het leven, wat kan of juist niet kan, wat mag of niet mag. Bovendien leer je je afvragen waarom iets fout of goed is.

Het is nog maar de vraag of iets écht goed of fout is. Sommige z.g. fouten zijn helemaal niet fout: het is een kwestie van perspectief. Wat de één goed vindt kan de ander als fout bestempelen. Zo kan het voorkomen dat de juf iets fout rekent, totdat het kind heeft uitgelegd hoe het geredeneerd heeft en tot die oplossing is gekomen. Soms zijn er gelukkig wel eens leraren die daar voor open staan en zelf tot de conclusie komen dat die andere redenering nog zo gek niet is. Ineens ontdek je als volwassene dat je de werkelijkheid ook vanuit een heel andere gezichtshoek kan benaderen. Dan heb jij als volwassene weer geleerd van je "fout".

In het onderwijs word je als kind echter voortdurend afgerekend op je fouten en worden er weinig mogelijkheden geboden om een fout het startpunt te laten zijn van een nieuwe ontwikkeling. Ja, nog wel even in de z.g. oefenfase, maar daarna moet je het kunnen en wordt de toetscore genadeloos bijgeschreven op jouw conto. Je moet het ook in je eentje doen: je levert een individuele prestatie. Jazeker, ook hier mag je in de oefenfase nog wel eens even overleggen met je buurman, maar daarna moet je het zelf kunnen en word je individueel getoetst.

Bij een flink aantal kinderen zorgt dit voor een averechts effect. Fouten worden niet meer ervaren als ontwikkelingskansen, maar als mislukkingen. Bij iedere fout krijgt het zelfvertrouwen weer een deuk, je ontwikkelt faalangst, je durft geen fouten meer te maken en daarom begin je er maar niet meer aan.

De toetsen worden in ons onderwijs veelal niet gebruikt als diagnostisch middel, om te kijken van welke fouten een kind nog kan leren. Vaak is het een selectie- en beoordelingsmiddel dat uiteindelijk tot een vèroordeling leidt. Je wordt vastgepind op de scores die jouw schoolloopbaan gaan bepalen. Alle ongewenste neveneffecten worden daarbij voor lief genomen: het verlies van

zelfvertrouwen, faalangst, structurele mislukkingsgevoelens, demotivatie, het Pygmalioneffect waardoor je steeds slechter gaat presteren.

Daarom stel ik voor dat we vanaf heden op een heel andere manier met toetsen omgaan in ons onderwijs. Nee, je hoeft ze niet af te schaffen, maar je moet ze gebruiken waar ze voor bedoeld zijn: om te LEREN! Ik geef enkele mogelijkheden:

Stel, de leerling maakt de toets eerst individueel. Wellicht is de score laag en zijn er veel antwoorden fout. Dan ga je naast het kind zitten en maak je samen met hem of haar de opgaven opnieuw. Samen vraag je je af waarom iets fout is, je stelt goede vragen aan het kind waardoor het tot inzicht kan komen en van zijn fout kan leren. Nu mag het antwoord opnieuw worden ingevuld. Nadat we alle "fouten" op die manier hebben besproken wordt de toets opnieuw gemaakt. Als de score weer te laag uitvalt, heb jij iets als leraar niet goed gedaan. Dan herhaal je dit proces tot ook deze leerling een goede score heeft. Niet alleen het kind heeft dan veel geleerd, maar jij als leraar ook: je snapt nu beter hoe het kind denkt.

Een andere mogelijkheid is om toetsen eerst samen te laten maken. Je zet twee of drie kinderen bij elkaar die gezamenlijk alle opgaven maken. Wanneer ze bij een opgave verschillende antwoorden hebben, moeten ze eerst samen overleggen welk antwoord goed is en waarom. De toets wordt nagekeken en de fouten die er dan nog inzitten worden weer samen besproken. Daarna maken ze de toets nog een keer individueel. Ik vraag me zelfs af of dat nog nodig is, want ook in het volwassen leven worden heel veel resultaten toch vooral samen bereikt.

"Maar", hoor ik menigeen denken, "dat is niet eerlijk. Dan krijgen sommige kinderen een veel hogere score dan ze verdienen, dat is toch een beetje fraude!"

Inderdaad, vanuit het huidige perspectief gezien noem je dat oneerlijk en fraude. Maar ook wij kunnen van onze fouten leren: ons perspectief deugt namelijk niet. Wij gebruiken toetsen als selectiemiddel. Wij gaan respectloos om met de fouten van kinderen en ontnemen hen voortdurend de kans om van hun fouten te leren.

Korczak is nu jouw leraar en zit naast je, we bespreken samen jouw fout. Vanaf morgen mag je het opnieuw proberen in jouw klas: ik hoop dat je er veel van geleerd zult hebben!

Arie de Bruin
voorzitter Janusz Korczak Stichting
februari 2016